

Mouhijärven kappeliseurakunta

Mouhijärven alueella kiinteää asutusta on syntynyt jo varhain ikivanhan eräreitien varteen. Mouhijärvi oli osa laajaa Sastamalan pitäjää ja seurakuntaa. Sastamala jakaantui 1400-luvulla Ala- ja Ylä-Sastamalaksi. Ala-Sastamalasta tuli Kalliala, jota alettiin kutsua Tyrvääksi. Ylä-Sastamalasta tuli sen keskuspaikan mukaan Karkku. Karkun pitäjä jakaantui Selkeen, Rantoon, Karkun ja Sarkolan neljänneksiin. Mouhijärvestä käytettiin myös nimitystä **Selkeen kappeli** ja sillä tarkoitettiin lähinnä **Selkeen neljänneestä** eli Mouhijärven länsiosan kyliä sekä Suodenniemeä ja Laviaa. Mouhijärven itäosan kylät Tiisalasta Salmiin kuuluivat **Sarkolan neljännekseen**.

Ensimmäinen kirkkorakennus ja kappeliseurakunta, 1591

Selkeen neljänneskunta haki 1580-luvulla **kuningas Juhana III:lta** luvan rakentaa puisen kirkon. Kuningas hyväksyi hakemuksen ja lupasi osallistuville verohelpotuksia. Tämä **saarnahuone** valmistui tietojen mukaan viimeistään vuonna **1591**. Kappeliseurakunta ristittiin **Pyhän Mikaelin kappeliksi**. Kirkkorakennuksen tarkkaa paikkaa ei enää tiedetä, koska rakennus on hävinnyt. Kappalaisen virassa vuosina 1590–1591 toimi **Heikki Pietaripoika**.

Kartanot olivat varhain mukana kehittämässä kirkollisia palveluja. **Selkeen kartano** perustettiin vuonna **1613**, kun Ruotsin **kuningas Kustaa II Aadolf** lahjoitti 12 Selkeen kylän tilaa **Barbara Kinnairdille**, sotapäällikkö, eversti, **aatelismies William Ogilvien** leskelle.

Itsenäistyminen, 1639 ja toinen kirkko, 1641

Kenraalikuvernööriksi asetettu **kreivi Pietari Brahe** teki Suomeen tarkastusmatkan vuonna 1638 ja laati muun muassa liian suurten seurakuntien jakamisesta ehdotukset, jotka valtaneuvosto hyväksyi. Kenraalikuvernööri teki yhdessä **piispa Isak Rothoviuksen** kanssa seurakuntien jakosuunnitelman ja ryhtyi toimenpiteisiin.

Pietari Brahe päätti **lokakuun 8. päivänä 1639**, että Mouhijärven kappelista tulee **oma kirkkoherrakunta**, johon kuuluvat Häijäänveden partaalla olevat talonpojat ja kylät sekä muut määrätyt. Päätöksessään Brahe tarkoitti kymmentä Sarkolan neljänneksen kylää, jotka erotettiin nyt Karkusta ja liitettiin Mouhijärveen. Päätös piirsi tulevat kuntien rajat. Jälkeen Karkun ja Mouhijärven seurakunnat olivat taloluvuiltaan samaa kokoa, ja molemmissa oli kirkkoherra ja kappalainen. Pinta-alaltaan Mouhijärvi oli Karkkua kolme kertaa laajempi, koska siihen kuuluivat Suodenniemi ja Lavia.

Kesäkuussa **1639** piispa asetti kappalaisena toimineen ja Mouhijärvellä asuvan **Erkki Yrjönpojan** Mouhijärven **kirkkoherran** virkaan. Seurakuntaan rakennettiin vuonna **1641 puukirkko** Selkeen kartanon maille. **Tuiskun ratsutila** lahjoitti alttaritauluksi **Kristustaristillä** esittävän maalauksen.

Puukirkko sai purkutuomion vuonna 1878. Sen hirsiä käytettiin rakennusmateriaalina Mouhijärven ensimmäisen **kansakoulun** rakentamisessa Uotsolaan. Materiaalin mukana siirtyi koulurakennukseen kirkosta peräisin olevat maalauskoristeet.

Kenraalikuvernööri Pietari Brahen uudistuksiin kuului seurakuntaudistuksen lisäksi yliopiston perustaminen Turkuun. **Turun Akatemia** aloitti vuonna **1640** ja sille myönnettiin oikeus kantaa kruunulle kuuluvia veroja määrättyiltä tiloilta eli suoraan verovelvollisilta. Näin syntyi myös Mouhijärvelle **akatemiataloja**, jotka kustansivat maan korkeinta hengen-
viljelyä.

Kolmas eli nykyinen kirkko, 1858

Nykyisen kirkon rakentaminen tuli ajankohtaiseksi 1830-luvulla, kun lavialaiset ja suodenniemeläiset rakensivat uudet kirkkonsa ja emäseurakunnan kirkko jäi pienimmäksi. Mouhijärven kolmas kirkko rakennettiin Mustianojan Haavoistenmäkeen. Turun **kaupunginarkkitehti Pehr Johan Gylich** laati piirustukset Tyrvään, Kiikoisten ja Mouhijärven kirkkoon. Mouhijärven ja Tyrvään punatiiliset kirkkorakennukset muistuttavat ulkoisesti toisiaan ja sisällä katon kupolirakenteet ovat samantyyppiset, samoin valkeat, kultakoristeiset saarnastuolit. Molemmissa **rakennusmestarina** toimi **Johan Sahlberg** ja **tiilimestarina Johan Juslin**. **Koristeveistäjä Johan Adolf Bomanin** saatua Mouhijärven kirkon sisustus-työt valmiiksi pidettiin juhlalliset vihkiäiset **7. marraskuuta 1858**.

Käsityöläismaalari Carl Gustaf Schylander maalasi **Ristiinnaulittu** -maalauksen alttaritauluksi uuteen kirkkoon. Maalaus vaurioitui vuonna 1918 ja se korvattiin nykyisellä **taidemaalari Felix Frangin** maalaamalla alttaritaululla aiheenaan **Kristus ristillä**. Felix Frang oli kauppalanmaalarin poika Ikaalisista ja opiskellut Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulussa Helsingissä sekä ulkomaan opintomatkoilla Düsseldorfissa. Hän maalasi muotokuvia, maisemia ja kaikkiaan 19 alttaritaulua.

Suodenniemi ja Lavia irtaantuvat ja itsenäistyvät

Suodenniemelle rakennettiin ensimmäinen saarnahuone jo vuonna 1685 pitäjän pohjoisosan tarpeisiin. Lavialaiset rakensivat oman kirkon vuonna 1823 ja suodenniemeläiset uuden kirkon vuonna 1831. Suodenniemen ja Lavian kappeliseurakunnat erosivat omiksi kirkkoherrakunnikseen, kun Senaatti hyväksyi Lavian itsenäistymisen vuonna 1870 ja Suodenniemen vuonna 1908. Käytännössä itsenäistymiset toteutuivat **Lavian osalta 1. toukokuuta 1881** ja **Suodenniemellä 1. syyskuuta 1916**.

Pappilan väkeä ja muita

Mouhijärven **ensimmäinen kirkkoherra Erkki Yrjönpoika** oli aiemmin toiminut kenttäsaarnaajana ja hän oli myös taitava virsirunoilija. Turun hiippakunta lähetti hänet pappis-säädyn edustajana Tukholmaan valtiopäiville, missä päätettiin muun muassa papiston palkkaeduista. Mouhijärvellä pappilan sijoituspaikka ratkesi monien vaiheiden jälkeen, kun pappilaksi osoitettiin kolme autiotaloa Mustianojalta, jonne pappila rakennettiin. Erkki Yrjönpoika on haudattu Mouhijärven Vanhalle kirkolle.

Itsenäisessä seurakunnassa tarvittiin myös kappalainen ja Tervämäen kylän **Kahnulle** asettui asumaan **Esko Klemetinpoika** lirolasta.

Mouhijärven toisen **kirkkoherran Paulinus Raumannuksen** pojista **Johan Paulinus Lillienstedtistä** tuli barokkirunoilija, valtiomies ja kreivi. Vuonna 1678 hän laati klassiseen heksametrimitaan kreikankielisen ylistysrunon Suomen suuriruhtinaanmaalle **Magnus principatus Finlandia**, joka on kirjallisuutemme ensimmäinen suuri Suomen runokuvaus. Paulinuksen tehtävistä vaikeimpiin kuuluivat Venäjän kanssa käydyt neuvottelut, joiden tuloksena syntyi Uudenkaupungin rauha. Paulinus aateloitiin, korotettiin vapaaherraksi ja kreiviksi. **Kreivi Lillienstedt** oli kohonnut kunnian korkeimmalle portaalle, mihin alamainen Ruotsin valtakunnassa voi nousta.

Johan Paulinus ei kotiseutuaan unohtanut, sillä hän lahjoitti uhkean **kynttiläkruunun** vuonna **1691** Mouhijärven pieneen puukirkkoon, josta se on siirretty nykyiseen kirkkoon.

Polvianderin suvusta on tullut kolme kirkkoherraa Mouhijärvelle. Kolmas eli **Daniel Polviander** hoiti seurakuntaa Suomen sodan aikana, jonka tuoksinassa sukulaismies **Kaarle**

Kustaa Polviander, vänrikki ja porilaisten lipunkantaja haavoittui kolme kertaa. **Runoilija pappi Johan Ludvig Runeberg** oli vänrikki Polvianderin kanssa yhteisillä metsästysretkillä Ruoveden korvissa ja kuunteli hänen sotamuistelmiaan. Tämän vuoksi vänrikki Polvianderia pidetään yhtenä **Vänrikki Stoolin** tarinoiden kertojana.

Selkeen kartanon Mikkolan torpparin poika **David Skogman eli Mikkolan Taave** opiskeli papiksi Selkeen isäntäväen tuella. Hän aloitti kansatieteelliset ja historialliset tutkimukset Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran stipendiaattina. Innokkaana kansanvalistus- ja suomalaisuusmiehenä hän oli perustamassa **kansankirjastoja** kotipitäjäänsä **Mouhijärvelle** vuonna **1861** ja **Suodenniemelle** vuonna **1866**. Suurten nälkävuosien aikaan kulkutaudit riehuvat ja sairaskäyntejä tekevät papitkin menehtyivät sairauksiin. Kovan kohtalon koki David Skogman Suodenniemellä apupappina toimiessaan. Hän menehtyi vain 26-vuotiaana vuonna 1867.

Mouhijärven kirkko sai ensimmäiset **Bror Axel Thulén** Kangasalan urkutehtaan valmistamat 12-äänikertaiset urkunsuonansa vuonna 1886. Ensimmäiseksi käyttäjäksi palkattiin **urkunisti Kalle Rytönen**, jonka piti itse palkata urkujenpolkija.

Rovasti Otto Wilhelm Tupalan aika Mouhijärven pappilassa 1920-luvulta 1950-luvulle on tullut tunnetuksi hänen tyttärensä kirjailija, äidinkielenopettaja, ylitarkastaja **Terttu Tupalan** lämminhenkisistä ajankuvauksista Pappilan Marja -lastenkirjasarjassa.

Kesäkappeli, hautausmaat ja pappiloita

Vanhan kirkon tontilla on hautausmaa ja vuodelta 1774 vanhan kellotapulin pohja, josta on vuonna **1999** kunnostettu **arkkitehti Marja Rauhalan** suunnittelema tunnelmallinen **kesäkappeli**. Keväällä 2000 **piispa Ilkka Kantola** vihki kappelin käyttöön.

Mouhijärven **vanhan kirkon hautausmaata** laajennettiin 1979 ja viereen rakennettiin kylmiö- ja varastorakennus. Puretun kirkon paikalle pystytettiin muistopaasi. Vuonna 1941 Mouhijärven työväestö pystytti hautausmaalle Toverihauta 1918 muistomerkin. **Piispa Kaarlo Kalliala** siunasi joukkohaudan vainajat kesäkuussa 2012. Samalla paljastettiin muistomerkin lisäosa surmansa saaneiden nimineen.

Vanhalla hautausmaalla on säilynyt yksi kivinen **hautakarmi** vuodelta **1815** ja kaksi **1700-luvun** puista hautakarmia, jotka ovat toimineet sukujen hautapaikkoina. Toiseen puiseen hautakarmiin on kiinnitetty Selkeen kartanon tulipalossa vuonna 1758 menehtyneiden **eversti Hans Henrik von Dellwigin**, hänen neljän lapsensa ja lastenhoitajan muistolaatta.

Uuden kirkon hautausmaalla on Mouhijärven sankarihauta-alue muistomerkkeineen. Käytävän varrella on Karjalaan jääneiden vainajien muistomerkki ja Äitien sankarikivi, jonka sotien 1939–45 veteraanit ovat osoittaneet äideille sankareista suurimmille. Kirkkotarhassa on muistolehto ja rinteessä osin maahan upotettuna ruumishuonerakennus.

Kappalaisen virkatalo **Hopun pappila** vuodelta **1900** on nyt Mouhijärven Hoitokoti Vanha-Pappila Oy:n omistuksessa, **kirkkoherran pappila** vuodelta **1843** on myyty ja purettu uusimman vuoden **1960** pappilan tieltä. Tämäkin pappila on myyty ja se toimii Juhlatalona Pitopalvelu Kaisa Berglundilla.

Nykyisyys

Seurakuntakoti kokoaa väkeä juhliin niin ilossa kuin surussa ja kerhoihin harrastamaan. Kodin seinällä on muotokuvarivistö kirkkoherroista, sankarivainajain muistotaulut, Mouhijärven ryijy ja kaksi vanhaa kunnostettua alttaritaulua, *Kristus ristillä* vanhalta kirkolta ja *Ristiinnaulittu* nykyisen kirkon ensimmäinen.

Vuonna 2009 Mouhijärvi liittyi kappeliseurakuntana silloin perustettuun Sastamalan seurakuntaan ja **kirkkoherra Lasse Hautala** jatkoi kappalaisena. Nykyisin vt. **kappalaisena** toimii **Pirjo Parviainen**.

Teksti: Arja Valtonen

Lähteet

Hanka, Heikki: Kirkkomaalauksen traditio ja muutos 1720–1880. Carl Fredrik Blom murrosajan maalarina. Jyväskylän yliopisto, 1997

Korhonen, Tua, Oksala, Teivas ja Sironen, Erkki: Johan Paulinus (Lillienstedt) Magnus Principatus Finlandia. Suomen Suuriruhtinaskunta. Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2000.

Penttilä, Simo toim.: Mouhijärvi 1639-1989. 2. korjattu painos. Mouhijärven kunta, 1989.

Penttilä, Simo: Mouhijärvi 1867-2008. Sastamalan kaupunki, 2011.

Piilonen, Juhani: Sastamalan historia 2. 1300-1860. Sastamalan historiatoimikunta, 2007

Piilonen, Juhani: Sastamalan historia 3. 1860-1920. Sastamalan historiatoimikunta, 1997

Pinx. Maalaustaide Suomessa. Suuria kertomuksia. Weilin+Göös, 2001.

Vasara, Raimo: Mouhijärven papisto 1639-2002, Raimo Vasara, 2002

Sastamalan seurakunta, <https://www.sastamalanseurakunta.fi/mouhijarvi>, luettu 20.4.2020

Paikallisasiantuntija Eilamarjatta Vasara, 12.2.2020

Sastamalan seurakunta, vt. kappalainen Pirjo Parviainen, 27.2.2020

Sisällys

Mouhijärven kappeliseurakunta	1
Ensimmäinen kirkkorakennus ja kappeliseurakunta, 1591	1
Itsenäistyminen, 1639 ja toinen kirkko, 1641	1
Kolmas eli nykyinen kirkko, 1858	2
Suodenniemi ja Lavia irtaantuvat ja itsenäistyvät	2
Pappilan väkeä ja muita.....	2
Kesäkappeli, hautausmaat ja pappiloita.....	3
Nykyisyys	3
Lähteet.....	4